FIL-QORTI TAL-MAĠISTRATI (MALTA)
BĦALA QORTI TA' ĠUDIKATURA KRIMINALI

MAĠISTRAT NATASHA GALEA SCIBERRAS B.A., LL.D.

Kawża Numru: 590/2013

Il-Pulizija
(Spettur Pierre Grech)

vs

Summer Susannah Camilleri
(ID369889(M))

Illum 27 ta' April 2022

Il-Qorti,

Wara li rat l-imputazzjonijiet miġjuba fil-konfront tal-imputata **Summer Susannah Camilleri**, bint Bernard Jack u Susannah nee` Mifsud, imwielda l-Kanada nhar il-21 ta' Settembru 1982, residenti 195, Nadienne, Triq il-Kampanella, Fgura, detentriċi tal-karta tal-identita` bin-numru 369889(M);

Akkużata talli f'dawn il-Gżejjer fl-24 ta' Settembru 2013 u fix-xhur ta' qabel:

1) Produċiet, biegħet jew xort'oħra ttraffikat ir-raża meħuda mill-pjanta *cannabis* jew xi preparazzjonijiet li jkollhom bħala bażi din ir-raża, u dan bi ksur ta' l-Artikolu 8(b) tal-Ordinanza Dwar il-Mediċini Perikolużi, Kap 101 tal-Liġijiet ta' Malta;

2) Kellha fil-pussess tagħha r-raża meħuda mill-pjanta *cannabis* jew xi preparazzjonijiet li jkollhom bħala bażi din ir-raża bi ksur ta' l-Artikolu 8(a) tal-Kap. 101 tal-Ligijiet ta` Malta;

3) Kellha fil-pussess tagħha l-pjanta *cannabis* kollha jew bicca minnha bi ksur ta' l-Artikolu 8(d) tal-Kap. 101 tal-Ligijiet ta` Malta;

4) Kellha fil-pussess tagħha d-droga eroina speċifikata fl-ewwel skeda tal-Ordinanza dwar il-Mediċini Perikolużi, Kap. 101 tal-Liġijiet ta' Malta, meta ma kinitx fil-pussess ta' awtorizzazzjoni għall-importazzjoni jew għall-esportazzjoni maħruġ mit-Tabib Prinċipali tal-Gvern skont id-disposizzjonijiet tar-4 u s-6 Taqsima tal-Ordinanza u meta ma kinitx bil-liċenzja jew xort'oħra awtorizzata li timmanifattura, jew li tforni d-droga msemmija u meta ma kinitx b'xi mod ieħor bil-liċenzja mill-President ta' Malta li jkollha d-droga msemmija fil-pussess tagħha u naqset li tipprova li d-droga msemmija ġiet fornuta lilha għall-użu tagħha skont ir-riċetta kif provdut fir-regolamenti msemmija u dan bi ksur tar-regoli tal-1939 dwar il-Kontroll Intern tad-Drogi Perikolużi (GN 292/1939), kif sussegwentement emendati u bi ksur tal-Ordinanza dwar il-Mediċini Perikolużi, Kap. 101 tal-Liġijiet ta' Malta.

Il-Qorti ġiet mitluba sabiex f'każ ta' ħtija, barra milli tapplika l-piena skont il-liġi, tordna lill-imputata tħallas l-ispejjeż li għandhom x'jaqsmu mal-ħatra tal-esperti, skont l-Artikolu 533 tal-Kap. 9 tal-Liġijiet ta' Malta.

Semgħet ix-xhieda, rat l-atti kollha tal-każ u d-dokumenti esebiti, inkluż l-Ordni tal-Avukat Ġenerali bis-saħħa tas-sub-artikolu (2) tal-Artikolu 22 tal-Ordinanza dwar il-Mediċini Perikolużi (Kap. 101 tal-Liġijiet ta' Malta), sabiex din il-kawża tinstema' minn din il-Qorti bħala Qorti ta' Ġudikatura Kriminali;

Rat illi l-Prosekuzzjoni rrimettiet ruħha għall-provi prodotti u semgħet it-trattazzjoni finali tad-difiża.

Ikkunsidrat:

Illi in sostenn tal-imputazzjonijiet miġjuba kontra l-imputat, <u>il-Prosekuzzjoni</u> ressqet is-segwenti xhieda u provi:

1. **L-Ispettur Jonathan Cassar** ippreżenta l-istqarrija rilaxxjata mill-imputata nhar l-24 ta' Settembru 2013[1], id-dikjarazzjoni ta' rifjut tal-jedd għall-parir legali tal-istess imputata li ġġib l-istess data[2], kif ukoll żewġ *crushers,* ammont ta' *filters* u erba' żerriegħa suspettati tal-*cannabis* li ġew esebiti bħala Dok. JC 2.[3]

2. **L-Ex Spettur Pierre Grech** jixhed illi fl-24 ta' Settembru 2013, waqt li xi Uffiċjali tal-Pulizija kienu jinsabu fl-inħawi ta' Ta' Xbiex, innutaw żewġ

[1] Din l-istqarrija tinsab esebita a fol. 10 sa 12 tal-proċess bħala Dok. JC.
[2] Din tinsab esebita a fol. 13 tal-proċess bħala Dok. JC 1.
[3] Ara din ix-xhieda a fol. 8 u 9 tal-proċess.

tfajliet ossia lill-imputata odjerna u lil ċerta Graziella Bajada, viċin il-*Black Pearl Restaurant*. Dawn avviċinawhom sabiex jagħmlu tfittxija fuq il-persuni tagħhom u fuq l-oġġetti li huma kellhom fil-pussess tagħhom, mil-liema rriżulta illi fil-pussess tagħha, Graziella Bajada kellha xi affarijiet relatati mad-droga, kif ukoll biċċa raża tal-*cannabis* żgħira. Dawn ġew arrestati u ttieħdu ġewwa l-Kwartieri Ġenerali tal-Pulizija għal investigazzjoni ulterjuri u rrilaxxjaw stqarrija. Ix-xhud jgħid illi l-ewwel huwa tkellem ma' Bajada, u wara mal-imputata. Skont Bajada, ir-raża li nstabet fil-pussess tagħha kienet tagħtielha l-imputata odjerna mingħajr ħlas. Da parti tagħha, l-imputata ċaħdet dan. Bajada qalet ukoll illi normalment kienu jpejpu l-*cannabis* flimkien. Minn tfittxija li saret fir-residenza tal-imputata nstabu erba' żerriegħa tal-*cannabis* u ammont ta' *roaches*, ukoll suspettati li kienu jikkontjenu l-*cannabis*. Huwa għaraf l-istqarrija rilaxxjata mill-imputata nhar l-24 ta' Settembru 2013, wara li ngħatat is-solita twissija skont il-liġi u l-jedd li tottjeni parir legali, liema jedd hija għażlet li ma teżerċitahx.[4]

3. **Graziella Bajada** tixhed illi hi u l-imputata kienu ħbieb kbar. Tgħid illi dak li ta lok għall-każ odjern seħħ madwar sentejn qabel, għalkemm ma tiftakarx eżattament meta, illi dakinhar kienu qegħdin il-Marina, l-Imsida, u illi hija kienet bil-qegħda fuq bank filwaqt illi l-imputata kienet faċċata tagħha titkellem ma' ħabib tagħha. Ix-xhud tgħid illi hija ġiet avviċinata mill-pulizija u mxew lejn il-karozza tal-pulizija, fejn firdu lilha minn mal-imputata. Tgħid in oltre illi fuqha l-pulizija sabu *pouch*, kontenenti oġġetti li kellhom x'jaqsmu mad-droga, iżda ma sabux droga. Milli tiftakar, fil-*pouch* kien hemm siringa u mgħarfa. Skont hi, dan il-*pouch* kien tagħha, kien fil-basket tagħha u li dan dejjem fil-basket tagħha kien ikun. Tgħid ukoll illi dejjem hi kienet iżżommu, li filwaqt li l-imputata ma kinitx toħroġ b'*handbag*, hija dejjem kien ikollha *handbag* u l-*pouch* kienet iżżommu fih, filwaqt illi tirrepeti li l-*pouch* kien tagħha. Tgħid ukoll illi dakinhar kienu għadhom m'użawx il-kontenut tal-*pouch* u tgħid illi ġieli kienu jużawh flimkien. Terġa' tgħid illi l-affarijiet kienu tagħha. Tgħid in oltre li lilha sabulha biċċa *marijuana*, li kienet tagħha wkoll. Tgħid illi ma tiftakarx x'kienet qalet lill-Ispettur meta ġiet biex tirrilaxxja l-istqarrija tagħha, għaliex riedet biss li toħroġ minn hemm, iżda ġiet pressata ħafna. Tgħid illi bdiet taqleb id-diskors biex tipprova titlaq u allura qalet dak li qalet biex tfittex titlaq. Meta suġġerit lilha illi allura kienet tiftakar x'qalet, terġa' tgħid illi ma tiftakarx x'qalet eżatt, iżda taf illi iżjed ma kienet ser twieġeb, iżjed kienet ser tiġi rilaxxjata malajr. Tgħid illi hija talbet għal avukat, iżda ġiet infurmatha illi ma kellha xejn gravi, li ntqal lilha illi kellha tgħidilhom x'ġara eżatt u toħroġ minn hemm u illi iżjed ma twieġeb malajr,

[4] Ara din ix-xhieda a fol. 14 sa 17 tal-proċess.

iżjed tiġi rilaxxjata malajr. Tgħid illi hija ma riditx tinkwieta lil ommha u lil missierha, li kważi ma kellha xejn u għalhekk iddeċidiet li twieġeb. Iżda meta bdew isirilu d-domandi, indunat illi kien aħjar li kieku kellha avukat, ma kinitx taf li setgħet tieqaf, kienet pressata u bdiet tibża'. Tgħid illi biex tfittex titlaq hija wieġbet illi l-*pouch* kien tagħhom it-tnejn u illi ma kienx sew li din daret fuqha biss, imma dan ma kienx minnu u illi l-*pouch* kien tagħha. Tgħid illi qalet hekk għaliex kienet ser terġa' tintbagħat fil-*lock up* u hi riedet tmur id-dar, li dak il-ħin moħħha hekk ħadem u kienet imbeżża'. Tirreferi għall-mod kif ġiet mitkellma stante illi l-*pouch* instab fil-basket tagħha, li kollox instab fuqha u li għalhekk beżgħet għax ħasbet li ħa teħel b'kollox hi. Iżda kemm il-*pouch,* kif ukoll id-droga kienu tagħha. Tgħid illi fl-istqarrija qalet il-verita`, iżda ċerti affarijiet bdew bħal jippruvaw idawwruhom fuqha u beżgħet. Tgħid illi saritilha ħafna pressjoni, li lilha bdew jgħidulha li setgħet teħel b'kollox hi, kienet qed tħossha *sick* ukoll, ma marritx tieħu l-*methadone,* ma kinitx f'sikkitha u kienet qed tibża'. Tgħid illi kemm il-darba qalet illi l-*pouch* kien tagħha u illi ġieli użawh it-tnejn, u dan kien minnu, fis-sens illi ġieli għamlu użu minnu t-tnejn li huma. Iżda ma tiftakarx jekk kinitx qalet illi l-*pouch* kien tagħha, jew tal-imputata jew tagħhom it-tnejn. Wara tgħid ukoll illi jekk tiftakar sew, kienet qalet illi l-*pouch* kien qiegħed għandha, iżda kienu jagħmlu użu minnu huma t-tnejn. Ma tiftakarx eżatti x'qalet iżda taf li tefgħetha fuq it-tnejn li huma. Tgħid illi din kienet il-verita` fis-sens illi l-*pouch* kien tagħha u illi ġieli użawh it-tnejn, iżda dakinhar ma kienx sar użu minnu. Tgħid ukoll illi dak iż-żmien kienet tieħu l-eroina, u kienet tużah u ġġorru magħha sabiex tieħu l-eroina. L-eroina li kienet tuża kienet tkun tagħha. Mistoqsija wkoll dwar il-fatt illi hija qalet illi ġieli kienu jagħmlu użu t-tnejn mill-*pouch*, hija tgħid illi dakinhar ma kienux użawh, li fl-okkażżjonijiet fejn għamlu dan hija (ix-xhud) kienet tixtri d-droga għaliha, li ma kinitx taf x'tagħmel l-imputata, u wara tgħid illi meta kienet tixtri hi (ix-xhud) ġieli kienet "*forsi*" taqsam magħha (mal-imputata) – ġieli tat mid-droga tagħha lill-imputata iżda mhux dakinhar. Kienet hi (ix-xhud) li kienet tqiegħed id-droga li kien ikun hemm fil-*pouch.* Meta kienet issellfilha l-*pouch,* id-droga kienet tkun xtratha hi (ix-xhud), għalkemm dan ma seħħx dakinhar li twaqqfu mill-pulizija.

<u>In kontro-eżami</u>, ix-xhud tgħid illi ma reġgħetx ġiet arrestata wara li rrilaxxjat l-istqarrija tagħha u illi ntbagħtet id-dar wara li ġiet irrilaxxjatha. Tgħid illi damet siegħa u nofs fil-*lock up* u illi ħassitha ħa tiġġennen u illi l-pressjoni tad-domandi fl-awla ma kellha x'taqsam xejn mal-pressjoni tad-domandi waqt l-interrogatorju.[5]

[5] Ara din ix-xhieda a fol. 19 sa 39A tal-proċess.

4. **PS 1086 Johann Micallef** jixhed illi flimkien ma' żewġ membri oħra mit-Taqsima ta' Kontra d-Droga, fl-24 ta' Settembru 2013, waqqfu lill-imputata u lil Graziella Bajada. Ix-xhud jgħid illi fuq il-persuna ta' Graziella Bajada instab *pouch* ta' lewn iswed, li ġo fih kien hemm kontenitur li kien jikkontjeni oġġetti relatati mal-użu tad-droga eroina. Fuq l-imputata ma nstab xejn, iżda dak il-ħin, Bajada qalet illi l-landa kienet tagħtielha l-imputata u li l-affarijiet kienu jappartjenu lilhom it-tnejn. Sussegwentement saret tfittxija fir-residenza tal-imputata, iżda ma nstab xejn relatat ma' droga. Mistoqsi dwar l-oġġetti li kien hemm fil-*pouch*, huwa jgħid illi kien hemm siringi u xi żewġ kuċċarini maħruqin.

   <u>In kontro-eżami</u> ix-xhud jgħid illi la fuq l-imputata u lanqas fir-residenza tagħha ma nstabet xi droga jew xi oġġetti konnessi mal-abbuż tad-droga.[6]

5. **PC 760 Christopher Saliba** jixhed illi fl-24 ta' Settembru 2013, waqt illi flimkien ma' PS 1086 u WPS 127 kienu fuq ronda fl-inħawi ta' Ta' Xbiex, fil-parkeġġ viċin il-*Black Pearl Restaurant*, lemħu żewġ persuni femminili fuq bank ossia lil ċertu Graziella Bajada u lill-imputata odjerna. Huwa jgħid illi WPS 127 għamlet tfittxija fuqhom u minn fuq Bajada elevat *pouch* iswed, li kien moħbi fil-parti ta' wara tal-qalziet u fih kien hemm żewġ kuċċarini maħruqin, *citric acid,* siringa, u kaxxa żgħira tal-metall illi fiha kien hemm biċċa blokka żgħira kannella suspettata raża tal-*cannabis.* Iż-żewġ tfajliet ġew arrestati. Saret ukoll tfittxija fir-residenza tal-imputata fl-indirizz 195, Triq il-Kampanella, Fgura, iżda din irriżultat fin-negattiv.[7]

6. **WPS 306 Claire Borg** tixhed illi fl-24 ta' Settembru 2013, flimkien ma' WPC 127 u PC 760 marru jagħmlu tfittxija ġewwa residenza fil-Fgura, waqt liema tfittxija f'kamra tas-sodda, instabu xi *roaches* u *crushers*. Magħhom kien hemm ukoll l-imputata odjerna. Minn hemmhekk marru lura fil-Kwartieri Ġenerali tal-Pulizija, fejn l-Ispettur Pierre Grech ta lill-imputata s-solita twissija skont il-liġi, kif ukoll id-dritt li tottjeni parir legali, liema dritt hija rrifjutatu. Ix-xhud għarfet il-firma tagħha fuq l-istqarrija tal-imputata u kkonfermat li kienet preżenti waqt din l-istqarrija. Tgħid ukoll illi l-indirizz tar-residenza li fiha saret it-tfittxija ma tiftakrux, iżda tiftakar li magħhom kien hemm l-imputata, għalkemm ma kinitx taf jekk kienx hemm membri oħra tal-familja fl-istess residenza. Fir-residenza kienet toqgħod l-imputata u l-kamra tas-sodda li fiha saret it-tfittxija kienet tagħha, għax kienet proprju hi li ndikatilhom din il-kamra tas-sodda.

   <u>In kontro-eżami</u> x-xhud tgħid illi dak il-ħin l-imputata kienet arrestata u tikkonferma li huma ngħataw struzzjonijiet sabiex imorru f'residenza

---

[6] Ara din ix-xhieda a fol. 40 sa 42 tal-proċess.
[7] Ara din ix-xhieda a fol. 43 sa 45 tal-proċess.

partikolari u illi allura, l-imputata marret magħhom f'din ir-residenza fuq struzzjonijiet li huma ngħataw. Tikkonferma li magħha kien hemm persuna oħra arrestata, u li jekk ma kinitx sejra żball din kien jisimha Graziella.[8]

7. **WPS 127 Carmen Gauci** tixhed illi lill-imputata tiftakarha minn wiċċha, iżda ma tiftakarx l-involviment tagħha f'dan il-każ.[9]

8. Illi mir-relazzjoni esebita mill-**espert ix-Xjenzat Godwin Sammut**, maħtur minn din il-Qorti b'digriet tal-15 ta' Marzu 2017, sabiex janalizza Dok. JC 2[10], jirriżulta illi huwa ngħata *envelope* ta' lewn kannella mmarkat S/B/270/2016 li fih kien hemm *Evidence Bag* bin-numru S00569926 li kien fih is-segwenti: i) diversi *joints* maħruqin; ii) borża tal-plastik li fiha kien hemm żewġ (2) *crushers*; u iii) *envelope* ta' lewn kannella li fih kien hemm biċċa sustanza ta' lewn abjad.

   Dwar dawn id-dokumenti, l-espert ikkonkluda s-segwenti:

   a) Illi fuq estratti meħuda mill-*joints* u mis-sustanza ta' lewn abjad ma nstabitx droga;

   b) Illi fuq *swabs* meħuda mill-*crushers* instabet is-sustanza *Tetrahydracannabinol*. Din is-sustanza tiġi mill-pjanta tal-kannabis u hija kkontrollata bil-liġi taħt Taqsima III Sezzjoni 8 tal-Kapitolu 101 tal-Liġijiet ta' Malta. [11]

   Mix-xhieda tal-istess espert, jirriżulta wkoll illi l-*joints* kienu maħruqin u kien hemm l-irmied magħhom. Dawn il-fatturi tellfu ħafna fl-analiżi li saret.[12]

Da parti tagħha, id-difiża ma ressqitx provi, kif kellha kull dritt li tagħmel.

Ikkunsidrat ukoll:

Illi fis-seduta tal-5 ta' Diċembru 2018, id-difiża talbet illi l-Qorti tiskarta l-istqarrija tal-imputata u dan fid-dawl tas-sentenza tal-Qorti Kostituzzjonali fl-ismijiet **Christopher Bartolo vs Avukat Ġenerali et**. Dwar dan il-

---

[8] Ara a fol. 47 sa 51 tal-proċess.
[9] Ara a fol. 52 u 53 tal-proċess.
[10] Ara dan id-digriet a fol. 46 tal-proċess.
[11] Din ir-relazzjoni tinsab esebita bħala Dok. GS a fol. 59 *et seq* tal-proċess.
[12] Ara a fol. 57 u 58 tal-proċess.

Prosekuzzjoni rrimettiet ruħha għad-deċiżjoni tal-Qorti. Id-difiża qajjmet ukoll dan il-punt brevement fit-trattazzjoni finali tagħha.

Fl-ewwel lok, jeħtieġ għalhekk illi l-Qorti tiddetermina l-valur probatorju li għandha tingħata l-istqarrija rilaxxjata mill-imputata nhar l-24 ta' Settembru 2013 liema stqarrija ġiet rilaxxjata minnha lill-Pulizija Eżekuttiva wara li hija ngħatat is-solita twissija skont il-liġi u l-jedd li tottjeni parir legali, liema dritt hija għażlet li ma teżerċitahx. Madankollu, l-imputata ma ngħatatx il-jedd li tkun assistita minn avukat waqt l-interrogatorju tagħha stante illi fiż-żmien in kwistjoni, il-liġi Maltija ma kinitx tipprovdi lill-persuna arrestata b'dan id-dritt u dan stante illi dan il-jedd daħal fis-seħħ fit-28 ta' Novembru 2016, permezz tal-Avviż Legali 401 tal-2016.

F'dan ir-rigward din il-Qorti tagħmel referenza għas-sentenza tal-Qorti Ewropea tad-Drittijiet tal-Bniedem tat-12 ta' Jannar 2016 fil-każ **Mario Borg v. Malta**, kif ukoll għas-sentenza tal-Qorti tal-Appell Kriminali fl-ismijiet **The Republic of Malta vs Chukwudi Onyeabor** tal-1 ta' Diċembru 2016, fejn hemmhekk il-Qorti għamlet referenza għal diversi sentenzi tal-Qorti Kostituzzjonali ossia **Carmel Saliba vs Avukat Generali** tas-16 ta' Mejju 2016, **Stephen Nana Owusu vs Avukat Generali** tat-30 ta' Mejju 2016, **Malcolm Said vs Avukat Generali et** tal-24 ta' Ġunju 2016 u **Aaron Cassar vs Avukat Generali et** tal-11 ta' Lulju 2016 u għaddiet sabiex tiddeċiedi illi "*the denial of the right to legal assistance at the pre-trial stage as a result of a systematic restriction applicable to all accused persons must today be held to be in violation of the conditions for the admissibility of an accused's statement*."

Il-Qorti tirreferi wkoll għas-sentenza mogħtija mill-Qorti Kostituzzjonali fil-5 ta' Ottubru 2018, fl-ismijiet **Christopher Bartolo vs Avukat Ġenerali et**, f'liema każ fl-istqarrijiet tiegħu, ir-rikorrenti minkejja li qabel irrilaxxja l-ewwel stqarrija, kien ingħata parir mingħand l-avukat tiegħu li f'dak l-istadju ma jgħid xejn lill-Pulizija, huwa xorta waħda rrisponda għad-domandi waqt l-interrogatorju li sarlu, bir-riżultat li stqarr fatti li kienu inkriminanti għalih, in kwantu ammetta li kien jixtri d-droga kemm għall-użu personali tiegħu, kif ukoll sabiex ibiegħ minnha lil terzi. Fis-sentenza tagħha, il-Qorti Kostituzzjonali qalet hekk dwar l-istqarrijiet rilaxxjati mill-istess rikorrenti mingħajr il-jedd ta' assistenza legali waqt l-interrogatorji tiegħu:

> "36. Mill-premess jirrizulta manifest li l-istqarrijiet rilaxxjati mir-rikorrent ser ikollhom kif fil-fatt gja` kellhom quddiem il-Qorti Kriminali impatt fil-proceduri kriminali, mhux in kwantu ghall-ammissjonijiet, izda in kwantu l-kontenut taghhom kien ittiehed in konsiderazzjoni fil-quantum tal-piena imposta fuqu mill-Qorti Kriminali, u issa huwa car li anke l-Qorti tal-Appell Kriminali ser tiehu konsiderazzjoni tal-kontenut

tal-istqarrijiet f'dan ir-rigward. Ghalhekk, ghalkemm il-proceduri kriminali ghadhom pendenti u ghalhekk ma jistax f'dan l-istadju jigi determinat jekk kienx hemm lezjoni ta' smigh xieraq f'dawk il-proceduri, jekk l-istqarrijiet jithallew fil-process tal-proceduri kriminali, dawn wisq probabbilment ser isir uzu minnhom mill-Qorti tal-Appell Kriminali bi pregudizzju jew vantagg ghall-akkuzat fil-kwantifikazzjoni tal-piena, kemm dik karcerarja kif ukoll ghal dak li tirrigwarda l-multa li tista' tigi imposta.

37. Fid-dawl tal-premess it-tehid tal-istqarrijiet zgur li ser ikollhom impatt fuq l-ezitu tal-process kriminali u, ladarba dan isir, x'aktarx ser isir ksur tad-dritt tal-rikorrent ghal smigh xieraq tenut kont tal-fatt li dawn gew rilaxxjati mir-rikorrent fl-assenza ta' avukat li jassistih. Ghalhekk huwa xieraq li, filwaqt li f'dan l-istadju ma jistax jinghad jekk kienx hemm lezjoni ta' dan id-dritt fundamentali tar-rikorrent peress li l-proceduri kriminali ghadhom pendenti, dawn ma jithallewx jibqghu fl-inkartament tal-process kriminali." [sottolinear tal-Qorti]

Allura minkejja illi r-rikorrenti f'dak il-każ, kien ingħata l-jedd li jikkonsulta ma' avukat qabel l-ewwel interrogatorju tiegħu u anke eżerċita dan il-jedd, il-Qorti ordnat illi l-istqarrijiet tiegħu ma jitħallewx fl-inkartament la darba kien ser ikollhom impatt fuq l-eżitu tal-proċess kriminali u dan stante illi ma ngħatax il-jedd għall-assistenza legali waqt l-interrogatorji tiegħu. Din kienet ukoll il-konklużjoni tal-Qorti tal-Appell Kriminali fis-sentenza tagħha tal-20 ta' Novembru 2018, fl-ismijiet **Il-Pulizija vs Claire Farrugia**, f'liema każ dik il-Qorti skartat bħala inammissibbli l-istqarrijiet tal-imputata, waħda minnhom ġuramentata, u dan għaliex għalkemm hija ngħatat id-dritt li tottjeni parir legali qabel l-istqarrijiet tagħha, madankollu hija ma ngħatatx id-dritt li tkun assistita minn avukat waqt l-interrogatorji li sarulha u dan stante li dan id-dritt ma kienx għadu viġenti fiż-żmien in kwistjoni. F'dan is-sens ukoll iddeċidiet l-istess Qorti fis-sentenza tagħha fl-ismijiet **Il-Pulizija vs Emad Masoud** tas-16 ta' Mejju 2019 u fis-sentenza fl-ismijiet **Il-Pulizija vs Sandro Spiteri** tat-18 ta' Ġunju 2019, f'liema każ, l-imputat kien irrilaxxja stqarrija kemm mingħajr il-jedd li jottjeni parir legali qabel l-interrogatorju tiegħu, kif ukoll mingħajr id-dritt li jkun assistit minn avukat waqt l-istess interrogatorju.

Fis-sentenza fl-ismijiet **Il-Pulizija (Spettur Malcolm Bondin) vs Aldo Pistella** tal-14 ta' Diċembru 2018, f'liema każ l-appellat kien ingħata l-jedd li jottjeni parir legali qabel l-interrogotarju tiegħu u anke eżerċitah, iżda ma ngħatax il-jedd li jkun assistit minn avukat waqt dan l-interrogatorju, stante illi anke f'dak il-każ, fiż-żmien in kwistjoni, dan il-jedd ma kienx viġenti fil-liġi Maltija, il-Qorti Kostituzzjonali reġgħet irribadiet il-konklużjonijiet tagħha fis-sentenza preċedenti fl-ismijiet **Christopher Bartolo vs Avukat Ġenerali et**:

"14. Għalkemm, bħall-ewwel qorti, taqbel mal-appellanti illi f'dan l-istadju għadu ma seħħ l-ebda ksur tal-jedd għal smigħ xieraq, madankollu, kif osservat fil-każ ta' Malcolm Said, il-qorti xorta hija tal-fehma li ma jkunx għaqli li l-proċess kriminali jitħalla jitkompla bil-produzzjoni tal-istqarrija tal-akkużat Pistella ladarba din, għallinqas f'parti minnha, ittieħdet mingħajr ma Pistella kellu l-għajnuna ta' avukat. Għalhekk, għalkemm għadu ma seħħ ebda ksur tal-jedd għal smigħ xieraq, fiċ-ċirkostanzi huwa għaqli illi, kif qalet l-ewwel qorti, ma jsir ebda użu mill-istqarrija fil-proċess kriminali sabiex, meta l-proċess kriminali jintemm, ma jkunx tniġġes b'irregolarità – dik li jkun sar użu minn stqarrija li ttieħdet mingħajr ma l-interrogat kellu l-għajnuna ta' avukat – li tista' twassal għal konsegwenzi bħal tħassir tal-proċess kollu."

Fil-każ ta' **Philippe Beuze vs Belgium** deċiż mill-*Grand Chamber* tal-Qorti Ewropea dwar id-Drittijiet tal-Bniedem fid-9 ta' Novembru 2018, dik il-Qorti reġgħet adottat il-kriterju tal-*overall fairness of the proceedings* sabiex tistħarreġ jekk seħħitx o meno leżjoni tad-dritt għal smiegħ xieraq. Għalkemm sabet li f'dan il-każ seħħet vjolazzjoni tal-Artikolu 6 tal-Konvenzjoni, il-Qorti mxiet lil hinn minn dawk id-deċiżjonijiet li fihom instabet vjolazzjoni tal-imsemmi artikolu għaliex kien hemm restrizzjoni sistematika fil-liġi domestika tad-dritt ta' persuna suspettata jew arrestata ta' aċċess għall-avukat, u ddeċidiet illi l-Qorti għandha dejjem tistħarreġ iċ-ċirkostanzi partikolari tal-każ, tenut kont ta' numru ta' kriterji, mhux eżawrjenti, elenkati fid-deċiżjoni tagħha. Dik il-Qorti qalet hekk fid-deċiżjoni tagħha:

"(γ) Relevant factors for the overall fairness assessment

150. When examining the proceedings as a whole in order to assess the impact of procedural failings at the pre-trial stage on the overall fairness of the criminal proceedings, the following non-exhaustive list of factors, drawn from the Court's case-law, should, where appropriate, be taken into account (see Ibrahim and Others, cited above, § 274, and Simeonovi, cited above, § 120):

(a) whether the applicant was particularly vulnerable, for example by reason of age or mental capacity;

(b) the legal framework governing the pre-trial proceedings and the admissibility of evidence at trial, and whether it was complied with – where an exclusionary rule applied, it is particularly unlikely that the proceedings as a whole would be considered unfair;

(c) whether the applicant had the opportunity to challenge the authenticity of the evidence and oppose its use;

(d) the quality of the evidence and whether the circumstances in which it was obtained cast doubt on its reliability or accuracy, taking into account the degree and nature of any compulsion;

(e) where evidence was obtained unlawfully, the unlawfulness in question and, where it stems from a violation of another Convention Article, the nature of the violation found;

(f) in the case of a statement, the nature of the statement and whether it was promptly retracted or modified;

(g) the use to which the evidence was put, and in particular whether the evidence formed an integral or significant part of the probative evidence upon which the conviction was based, and the strength of the other evidence in the case;

(h) whether the assessment of guilt was performed by professional judges or lay magistrates, or by lay jurors, and the content of any directions or guidance given to the latter;

(i) the weight of the public interest in the investigation and punishment of the particular offence in issue; and

(j) other relevant procedural safeguards afforded by domestic law and practice."

F'dak il-każ, meta l-Qorti Ewropea ġiet biex teżamina dawn il-kriterji fil-kuntest taċ-ċirkostanzi li kellha quddiemha, fil-waqt illi saħqet illi kienet qed issib vjolazzjoni tal-Artikolu 6 fid-dawl ta' diversi fatturi meħudha lkoll flimkien u mhux kull fattur meqjus separatament, ikkunsidrat *inter alia* illi fl-istess każ, ir-restrizzjonijiet fuq id-dritt tal-aċċess għall-avukat kienu estensivi u dan fis-sens illi l-akkużat ġie interrogat waqt li kien fil-kustodja tal-pulizija mingħajr ma qabel ingħata l-opportunita` li jottjeni parir legali jew li jkollu avukat preżenti u fil-kors tal-investigazzjoni ġudizzjarja li seħħet wara, ma ngħatax il-possibilita` li jkun assistit minn avukat, kif lanqas ma ngħata dan id-dritt f'atti investigattivi oħrajn sussegwenti. F'dawk iċ-ċirkostanzi, mingħajr ma ngħata informazzjoni ċara dwar id-dritt tiegħu għas-silenzju, huwa rrilaxxja stqarrijiet dettaljati u sussegwentement ta wkoll verżjonijiet differenti dwar il-fatti, bir-riżultat illi għamel stqarrijiet, li għalkemm ma kinux inkriminanti fis-sens restrittiv ta' din il-kelma, effettwaw sostanzjalment il-posizzjoni tiegħu, speċjalment fir-rigward ta' akkuża partikolari. Dawn l-stqarrijiet ġew ilkoll ikkunsidrati bħala ammissibbli fil-proċeduri kontra tiegħu. In oltre tali stqarrijiet kellhom rwol importanti fil-proċeduri u fir-rigward ta' akkuża minnhom, kienu jiffurmaw parti integrali mill-provi li a bażi tagħhom huwa nstab ħati.

Fil-każ deċiż mill-Qorti Kostituzzjonali fl-ismijiet **<u>Paul Anthony Caruana vs Avukat Ġenerali et</u>** nhar il-31 ta' Mejju 2019, l-attur ilmenta minn ksur tal-jedd tiegħu għal smiegħ xieraq fid-dawl tal-fatt illi ma ngħatax id-dritt tal-aċċess għall-avukat kemm qabel irrilaxxja l-istqarrija tiegħu lill-Pulizija, kif ukoll waqt l-interrogatorju tiegħu, u għaldaqstant talab lill-Qorti kemm sabiex tiddikjara illi ġew leżi d-drittjiet fundamentali tiegħu kif sanċiti fl-Artikolu 39 tal-Kostituzzjoni u fl-Artikolu 6 tal-Konvenzjoni Ewropea, kif ukoll sabiex takkorda dawk ir-rimedji effettivi inkluż li tannulla, tħassar u tirrevoka s-sentenza mogħtija fil-konfront tiegħu mill-Qorti tal-Maġistrati (Malta) bħala Qorti ta' Ġudikatura Kriminali, li permezz tagħha kien instab ħati tal-imputazzjonijiet miġjuba kontra tiegħu u ġie kkundannat għal terminu effettiv ta' priġunerija.

F'dan il-każ, wara li rreferiet għall-każ ta' **<u>Ibrahim and Others v. United Kingdom</u>** deċiż mill-Qorti Ewropea fit-13 ta' Settembru 2016 u kompliet illi allura l-fatt waħdu li persuna ma tkunx tħalliet tingħata l-għajnuna ta' avukat waqt l-interrogazzjoni, ukoll jekk ma kienx hemm raġunijiet impellenti għal dan in-nuqqas, ma huwiex biżżejjed biex, *ipso facto*, jinsab ksur tal-jedd għal smigħ xieraq, iżda wieħed irid iqis il-proċess fit-totalità tiegħu, il-Qorti Kostituzzjonali għamlet referenza wkoll għad-deċiżjoni f'**<u>Beuze v. Belgium</u>** u għall-kriterji hemmhekk indikati (u fuq ċitati minn din il-Qorti) li a bażi tagħhom wieħed għandu jeżamina l-proċeduri fl-intier tagħhom fid-dawl tal-impatt tan-nuqqasijiet proċedurali fl-istadju ta' qabel il-proċeduri. Il-Qorti kompliet hekk dwar l-ilment tal-attur:

> "20. Fid-dawl ta' dawn il-konsiderazzjoniiet, l-aggravju tal-attur – safejn igħid illi "l-fatt waħdu illi persuna li tkun instabet ħatja ma tkunx tħalliet tikkonsulta ma' avukat tal-fiduċja tagħha fil-mument tal-investigazzjoni u l-għotja ta' stqarrija lill-pulizija, minħabba restrizzjoni sistematika fil-liġi maltija, awtomatikament ikun ifisser illi saret vjolazzjoni tad-dritt fundamentali tas-smigħ xieraq ta' dik l-istess persuna taħt l-artikolu 6 tal-Konvenzjoni Ewropea" – huwa ħażin u huwa miċħud.
>
> 21. Fil-każ tallum kien hemm raġuni tajba għala l-attur ma tħalliex ikellem avukat qabel jew waqt l-ewwel interrogazzjoni. Ir-raġuni hi li kien hemm il-ħsieb li ssir controlled delivery lil terza persuna li kienet tipprovdi lill-attur bid-droga, u biex din l-operazzjoni tirnexxi kien meħtieġ li l-attur ma jitħalla jikkomunika ma' ħadd biex ma titwassalx il-kelma lil dan it-terz.
>
> ...
>
> 23. L-attur ingħata t-twissija li trid il-liġi qabel ma ta l-istqarrija, u ma saret ebda allegazzjoni li l-istqarrija saret fiċ-ċirkostanzi msemmija fl-art. 658 tal-Kodiċi Kriminali. ... Ħlief għall-fatt li ma kellux avukat dak il-ħin, l-

attur ma ressaq ebda argument serju kontra l-validità u l-veraċità tal-istqarrija.

24. Għandu jingħad ukoll illi l-attur ma nżammx aktar milli kien meħtieġ biex tirnexxi l-operazzjoni tal-controlled delivery; dakinhar stess kien meħlus u seta' liberament ikellem avukat.

25. Barra minn hekk, l-istqarrija magħmula lill-pulizija ma kinitx ir-raġuni li wasslet għall-kundanna tal-attur: l-attur instab ħati mill-qorti ta' ġurisdizzjoni kriminali għax ammetta l-ħtija għal dawk l-akkużi li ma ġewx ritirati. Dan għamlu fil-preżenza tal-avukat wara li ikkonsulta miegħu u quddiem maġistrat li wissih bil-konsegwenzi tal-ammissjoni u tah l-opportunità li jeħodha lura.

26. Tassew illi l-attur igħid illi kien kondizzjonat bil-fatt li kien ġà ta stqarrija lill-pulizija qabel ma ammetta quddiem il-qorti...

27. Dan jista' f'ċerti ċirkostanzi jkun fattur relevanti, iżda fil-każ tal-lum l-attur seta' jiċħad dak li stqarr fl-istqarrija u wkoll, jekk tassew kif qal hu kien fis-sakra meta għamilha u għalhekk l-istqarrija ma għamilhiex "volontarjament", jikkontestaha taħt l-art. 658 tal-Kodiċi Kriminali – seta' saħansitra jirtira l-ammissjoni li għamel quddiem il-qorti – għax il-qorti ta' ġurisdizzjoni kriminali, presjeduta minn ġudikant togat, kienet taf biżżejjed, fid-dawl tas-sentenza ta' Salduz, li kienet ingħatat qabel, li ma kellhiex toqgħod fuq l-istqarrija weħedha, aktar u aktar jekk tkun ġiet irtirata, jekk ma jkunx hemm xiehda oħra li ma tħallix dubju dwar il-ħtija. Bilkemm għalfejn ngħidu wkoll illi l-attur kien inqabad in flagrante, bi kwantità ta' droga fuq il-persuna tiegħu u fid-dar fejn kien joqgħod.

28. Il-qorti aktar temmen illi l-attur ammetta quddiem il-qorti mhux għax kondizzjonat bl-istqarrija li kien ta iżda għax kien jaf bix-xiehda l-oħra kontrieh u biex jieħu l-benefiċċju, li fil-fatt ingħata, taħt l-art. 29 tal-Ordinanza dwar il-Mediċini Perikolużi [Kap. 101]." [sottolinear ta' din il-Qorti]

F'każ ieħor deċiż mill-Qorti Kostituzzjonali nhar is-27 ta' Settembru 2019, fl-ismijiet **Graziella Attard vs Avukat Ġenerali**, f'liema każ il-posizzjoni legali fit-teħid ta' stqarrija kienet dik adoperata qabel l-10 ta' Frar 2010 u għalhekk qabel ġie fis-seħħ id-dritt ta' persuna suspettata jew arrestata li tottjeni parir legali qabel l-interrogatorju tagħha, wara li rreferiet ukoll għall-każ **ta' Beuze v. Belgium**, l-istess Qorti kkonkludiet illi:

"10. Madanakollu, billi ċ-ċirkostanzi fejn il-persuna interrogata tista' ma titħalliex tkellem avukat huma l-eċċezzjoni aktar milli r-regola, u din il-qorti għandha s-setgħa li tagħti rimedju fejn issib li disposizzjoni li tħares

dritt fondamentali mhux biss "qiegħda tiġi" iżda wkoll meta "tkun x'aktarx sejra tiġi miksura", din il-qorti hija tal-fehma, kif osservat fis-sentenza mogħtija fl-24 ta' Ġunju 2016 fl-ismijiet Malcolm Said v. Avukat Ġenerali, **illi ma jkunx għaqli** – partikolarment fid-dawl ta' inkonsistenzi fis-sentenzi tal-Qorti Ewropea li joħloq element ta' imprevedibilità, kif jixhdu l-posizzjonijiet konfliġġenti li ħadet fil-każ ta' Borg u f'dak ta' Beuze – **illi l-proċess kriminali jitħalla jitkompla bil-produzzjoni tal-istqarrija mogħtija mill-attriċi lill-pulizija** għaliex tqis illi, fiċ-ċirkostanzi, in-nuqqas ta' għajnuna ta' avukat ma kienx nuqqas li ma jista' jkollu ebda konsegwenza ta' preġudizzju għall-attriċi, aktar u aktar meta fl-istqarrija ammettiet sehma fir-reat." [enfasi ta' din il-Qorti]

Fl-istess sentenza, il-Qorti Kostituzzjonali tenniet ukoll is-segwenti:

"18. Il-qorti tqis illi l-ordni li l-istqarrija titneħħa mill-inkartament, aktar milli rimedju għal ksur li, wara kollox, għadu ma seħħx, huwa garanzija tal-integrità tal-proċess u wkoll fl-interess pubbliku, biex ma jiġrix l-proċess kontra l-attriċi jkollu jitħassar wara li jintemm, b'ħela ta' ħin u riżorsi, li tkun forma oħra ta' inġustizzja għax il-liġijiet għandhom iħarsu mhux biss lil min hu mixli b'reat iżda wkoll lil min jista' jkun vittma ta' reat.

19. Il-qorti għalhekk terġa' ttenni li ma jkunx għaqli li jsir użu mill-istqarrija waqt il-proċess kriminali ...".

Huwa evidenti illi fil-każ odjern, jeħtieġ li din il-Qorti teżamina ċ-ċirkostanzi li għandha quddiemha mhux mill-ottika ta' ksur tal-jedd għal smiegħ xieraq stante li m'għandhiex kompetenza li tagħmel dan, iżda sempliċiment mil-lat tal-valur probatorju li għandha tingħata l-istess stqarrija, tenut kont madankollu tal-ġurisprudenza fuq indikata. Mis-suespost, il-Qorti jidhrilha illi fil-każ ta' Beuze, sabiex sabet vjolazzjoni tal-jedd tal-akkużat għal smiegħ xieraq, il-Qorti Ewropea fil-valutazzjoni tagħha tal-*overall fairness of the proceedings* straħet ħafna fuq il-fatt illi l-akkużat ma ngħatax aċċess għall-avukat qabel u/jew waqt l-interrogatorji diversi li sarulu, illi fl-istqarrijiet tiegħu għamel dikjarazzjonijiet inkriminanti u illi fir-rigward ta' akkuża partikolari, l-istqarrijiet tiegħu kellhom impatt tali illi wasslu għal sejbien ta' ħtija. Fil-każ ta' Paul Anthony Caruana, imbagħad, fil-waqt illi ma sabitx ksur tad-dritt tal-attur għal smiegħ xieraq, il-Qorti Kostituzzjonali qieset bħala fattur determinanti l-fatt illi huwa nstab ħati mill-Qorti tal-Maġistrati mhux fid-dawl tal-istqarrija rilaxxjata minnu lill-Pulizija, iżda a bażi tal-ammissjoni tiegħu fil-proċeduri. Effettivament din il-Qorti tinnota illi dejjem tibqa' kunsiderazzjoni determinanti kemm l-istqarrija rilaxxjata mingħajr il-jedd ta' aċċess għall-avukat, ikollha impatt fuq l-eżitu tal-proċeduri, jew fi kliem ieħor fuq is-sejbien ta' ħtija tal-imputat.

Il-Qorti qed tqis ukoll illi fis-sentenza tagħha tas-7 ta' Jannar 2020 fl-ismijiet **Il-Pulizija vs Carmel Polidano, Michael Mercieca, *Omissis***, il-Qorti tal-Appell Kriminali għamlet rassenja tal-ġurisprudenza, kemm tal-Qrati Maltin kif ukoll tal-Qorti Ewropea tad-Drittijiet tal-Bniedem dwar din il-kwistjoni u rrikonoxxiet illi kien hemm tibdil sostanzjali fid-deċiżjonijiet mogħtija mill-Qorti Ewropea dwar dan il-punt. Il-Qorti għamlet referenza għal **Beuze v. Belgium**, kif ukoll għas-sentenzi tal-Qrati Maltin li rreferew għal din id-deċiżjoni, fosthom **Il-Pulizija vs Maximilian Ciantar** tal-Qorti tal-Appell Kriminali tas-27 ta' Frar 2019, fejn il-Qorti straħet fuq l-istqarrija tal-imputat, abbinata ma' provi oħrajn, minkejja li l-imputat ma ngħatax id-dritt li jkun assistit minn avukat waqt l-interrogatorju tiegħu, fil-waqt illi kien ingħata l-jedd għall-parir legali qabel tali interrogatorju, **Paul Anthony Caruana vs Avukat Ġenerali et** fuq ċitata, kif ukoll **Stephen Pirotta vs Avukat Ġenerali et** tas-27 ta' Settembru, 2019 fejn il-Qorti Kostituzzjonali sabet li r-rikorrenti ma ġarrab ebda ksur tal-jedd tiegħu għal smiegħ xieraq bil-fatt illi ma kienx ingħata l-għajnuna ta' avukat waqt l-interrogazzjoni tiegħu u dan wara li kkunsidrat illi:

> "Fil-każ tallum ma jista' jkun hemm ebda dell ta' dubju li l-attur kien ħati tal-imputazzjonijiet imressqa kontra tiegħu, kif wara kollox għarfet l-ewwel qorti stess. L-ewwel qorti għarfet ukoll illi l-qrati ta' ġurisdizzjoni kriminali waslu għall-konklużjoni tal-ħtija tal-attur bis-saħħa ta' xiehda oħra barra l-istqarrija tiegħu. Meqjus il-proċess kriminali fl-intier tiegħu, ma jistax jingħad illi l-attur ma ngħatax smigħ xieraq: kellu għarfien tal-provi kollha mressqa kontrih u ma ntweriex li nżamm mistur xi tagħrif li kellha l-pulizija; kellu għajnuna ta' avukat waqt il-proċess quddiem il-qorti; kellu fakoltà jressaq xhieda u jagħmel kontro-eżami tax-xhieda tal-prosekuzzjoni; instab ħati bis-saħħa ta' xiehda oġġettiva li, ukoll jekk ma tqisx l-ammissjoni tiegħu, rabtitu mal-inċident u ma setgħetx tħalli dubju dwar il-ħtija tiegħu." [sottolinear ta' din il-Qorti]

Il-Qorti tal-Appell Kriminali rreferiet ukoll għas-sentenza mogħtija fl-ismijiet **Farrugia vs. Malta**, reża finali fis-7 ta' Ottubru 2019, mill-Qorti Ewropea tad-Drittijiet tal-Bniedem, li wkoll ikkonfermat il-posizzjoni li ttieħdet fil-każ ta' Beuze u kompliet hekk:

> "Illi l-izvillup fl-interpretazzjonijiet dwar il-jedd ta' smiegh xieraq kif moghtija mill-Qorti Ewropea tad-Drittijiet tal-Bniedem fosthom fis-sentenzi sucitati fl-ismijiet 'Beuze vs Belgium' moghtija mill-Grand Chamber u s-sentenza tal-Qorti Ewropea tad-Drittijiet tal-Bniedem fl-ismijiet 'Farrugia vs. Malta' gia gie rifless fil-pozizzjoni li l-Qorti Kostituzzjonali u l-Prim'Awla tal-Qorti Civili (Sede Kostituzzjonali) qeghdin jiehdu meta jikkunsidraw jekk kienx hemm ksur tal-jedd ta' smiegh xieraq. Jirrizulta li hemm zvillup fis-sens li l-fatt li stqarrija tkun ittiehdet minghajr il-prezenza tal-Avukat skont dawn l-ahhar sentenzi

> mhumiex awtomatikament jigu kkunsidrati bhala li jiksru d-dritt ghal smiegh xieraq izda li qieghed jittiehed kont tal-proceduri fit-totalita' taghhom sabiex jigi determinat jekk kienx hemm lezzjoni o meno tad-dritt ghal smiegh xieraq."

Hawnhekk il-Qorti rreferiet ukoll għas-sentenza tal-Prim'Awla tal-Qorti Ċivili (sede Kostituzzjonali) tas-17 ta' Ottubru 2019, fl-ismijiet **Ir-Repubblika ta' Malta vs Martino Aiello** u dan wara referenza kostituzzjonali li saret lilha mill-Qorti tal-Appell Kriminali fid-9 ta' April 2018, liema referenza ġiet deċiża billi l-Qorti ddikjarat illi:

> "fic-cirkostanzi tal-kaz mhux ser ikun jirrizulta ebda lezjoni tad-dritt fondamentali tal-akkuzat Martino Aiello ghal smigh xieraq kif sancit bl-artikolu 39 tal-Kostituzzjoni ta' Malta u l-artikolu 6 tal-Konvenzjoni Ewropea ghall-Protezzjoni tad-Drittijiet tal-Bniedem u tal-Libertajiet Fundamentali jekk isir uzu fil-guri kontra tieghu mill-istqarrija li huwa rrilaxxja lil pulizija fid-dsatax (19) ta' Ottubru tas-sena elfejn u erbatax (2014) ...".

Dan wara li l-istess Prim'Awla tal-Qorti Ċivili (sede Kostituzzjonali) ikkunsidrat illi dan il-każ kien kemmxejn differenti minn dak ta' Aldo Pistella, fuq ċitat, in kwantu kuntrarjament għal Pistella, Aiello kien irrinunzja għad-dritt tiegħu li jikkonsulta ma' avukat qabel l-interrogatorju tiegħu u ma ġiex muri li huwa xtaq li jkollu avukat preżenti waqt l-interogazzjoni. In oltre fil-fehma tal-Qorti, ir-rikorrenti naqas milli juri li huwa kellu jitqies bħala persuna vulnerabbli u lanqas irriżultat xi prova fis-sens illi ċ-ċirkostanzi li fihom ittieħdet l-istqarrija kienu għalih intimidanti. Ir-rikorrenti lanqas ma attakka l-volontarjeta` tal-istqarrija tiegħu u ma qajjem l-ebda lment dwar l-istess stqarrija, iżda talab lill-Qorti Kriminali sabiex ikun jista' jressaq eċċezzjoni dwar l-inammissibilità tal-istqarrija biss minħabba dak deċiż mill-Qorti Ewropea fil-każ ta' Borg. Finalment, qieset ukoll illi kien fl-interess pubbliku li jiġi investigat u mressaq sabiex jiġi ġudikat mill-Qrati ta' ġurisdizzjoni kriminali stante li nqabad in flagrante jittraffika d-droga f'Malta. Din is-sentenza ġiet ikkonfermata mill-Qorti Kostituzzjonali permezz tas-sentenza tagħha tas-27 ta' Marzu 2020, fejn l-istess Qorti qieset ukoll illi:

> "21. L-istqarrija in kwistjoni <u>m'hijiex l-unika prova</u> għal dak li jirrigwarda x'ġara fit-18 ta' Ottubru, 2014. Mill-atti tal-proċeduri kriminali jirriżulta li l-appellant kien qiegħed isuq il-vettura li fiha nstabet id-droga. Kif il-vettura niżlet minn fuq il-catamaran twaqqfet mill-pulizija li għamlu tfittxija u sabu d-droga fil-vettura. L-appellant stess meta xehed fis-seduta tad-9 ta' Jannar, 2019 quddiem l-ewwel Qorti, qal li l-pulizija arrestawh meta kellu d-droga." [sottolinear ta' din il-Qorti]

Is-sentenzi fuq ċitati huma lkoll konkordi f'aspett speċifiku u ċioe` li f'kull każ l-istqarrija ma kinitx l-unika prova mressqa in sostenn tal-akkużi dedotti.

Fis-sentenza tagħha **Il-Pulizija vs Carmel Polidano et** imbagħad, il-Qorti tal-Appell Kriminali kkonkludiet illi:

> "Din il-Qorti temfasizza li d-dritt li suspettat ikollu Avukat prezenti minn stadju bikri tal-investigazzjoni mhijiex limitata ghal persuni kkunsidrati vulnerabbli. Anke persuni li kellhom diversi kundanni precedenti kontra taghhom u li ghalhekk huma intizi fil-mod ta' kif jittiehdu l-interogazzjonijiet kif ukoll persuni li l-Avukat Generali jirreferi ghalihom bhala b'esperjenza f'varji oqsma tan-negozju ukoll ghandhom dritt li jkollhom Avukat prezenti minn stadju bikri tal-investigazzjoni. Il-ligi ma tiddistingwix bejn persuna u ohra. Huwa d-dritt ta' kull persuna li jkun assistit minn Avukat anke matul l-interrogazzjoni. Mhuwiex kontestat li fiz-zmien li ttiehdu l-istqarrijiet kif ukoll ix-xhieda ta' uhud mill-akkuzati quddiem l-espert Vincent E. Ciliberti fl-istadju tal-inkjesta, l-ligi ma kinitx taghti jedd lil suspettati biex ikollhom Avukat prezenti waqt it-tehid tal-istqarrija. Biss pero' issa li l-ligi tipprovdi ghal dan id-dritt, huwa rikonoxxut u accettat li d-dritt ghal smiegh xieraq ghandu jigi rispettat minn stadju bikri tal-investigazzjoni.
>
> Din il-Qorti filwaqt li tirrikonoxxi li kien hemm zvilupp sinifikattiv f'dawn l-ahhar xhur, fejn il-Qrati qeghdin iharsu lejn il-proceduri fit-totalita' taghhom sabiex jigi deciz jekk kienx hemm lezzjoni tad-dritt ghal smiegh xieraq, din il-Qorti tissotolinea li bl-ebda mod ma hemm uniformita' fil-kunsiderazzjonijiet u decizjonijiet tal-Qrati dwar jekk stqarrijiet u dikjarazzjonijiet mehuda matul l-investigazzjoni minghajr id-dritt tal-prezenza tal-Avukat jilledux id-dritt ghal smiegh xieraq. Din il-Qorti ma ghandha l-ebda kompetenza biex tiddeciedi dwar lezjoni o meno ta' dritt fundamentali izda trid tiddeciedi biss jekk ghandhiex tiehu in konjizzjoni stqarrijiet u dikjarazzjonijiet ohra fl-istadju tal-investigazzjoni minghajr id-dritt li suspettati jkunu assistiti minn Avukat. Din il-Qorti ghalhekk tqis li gialadarba qieghdin fi stadju ta' revizjoni, filwaqt li bl-ebda mod ma hija tiddikjara li sehh xi ksur tad-dritt ghal smiegh xieraq, tiddeciedi li sabiex ma jkunx hemm ir-riskju ta' xi ksur, kwalunkwe dikjarazzjoni, stqarrija jew xhieda moghtija mill-imputati Carmel Polidano, Michael Mercieca u Muhammad Saleem fl-istadju tal-investigazzjoni u l-inkjesta minghajr il-prezenza tal-Avukat bhala inammissibli."

Irid jingħad ukoll madankollu illi fis-sentenza tagħha tas-27 ta' Jannar 2021, fl-ismijiet **Morgan Onuorah vs L-Avukat tal-Istat**, il-Qorti Kostituzzjonali qalet hekk dwar l-istqarrija rilaxxjata mir-rikorrenti fid-19 ta' Frar 2010, meta allura persuna suspettata kellha l-jedd li titkellem ma' avukat biss qabel l-interrogazzjoni tagħha:

"26. Kif diġa` issemma, il-fatt waħdu li saret l-interrogazzjoni mhux fil-presenza ta' avukat ta' fiduċja tal-attur m'huwiex biżżejjed sabiex jagħti lok għall-ksur tad-dritt fundamentali ta' smigħ xieraq. Madankollu l-użu ta' dik l-istqarrija fil-proċeduri kriminali, li fiha l-attur ammetta għal uħud mir-reati li akkużat biha, taf twassal sabiex iseħħ dak il-ksur tal-jedd fundamentali. Dan iktar u iktar meta tikkunsidra l-ġurisprudenza ampja tal-Qorti Ewropea tad-Drittijiet tal-Bniedem li issa ilha s-snin tirrepeti l-istess insenjament.

27. Li s-suspettat jitkellem ma' avukat qabel l-interrogazzjoni, l-assistenza ta' avukat wara li tkun saret l-interrogazzjoni u n-natura *adversarial* tal-kawża kriminali sussegwenti, m'humiex garanzija adegwata li jirrimedjaw għad-difett li s-suspett ma kienx assistit minn avukat waqt l-interrogazzjoni li saret meta kien taħt arrest. Fis-sentenza riċenti <u>Mehmet Zeki Celebi v. Turkey</u> (App. 27583/07) il-QEDB kompliet tisħaq:

> *"57. The onus will be on the Government to demonstrate convincingly why, exceptionally and in the specific circumstances of the case, the overall fairness of the trial was not irretrievably prejudiced by the restriction on access to legal advice. The Court also reiterates that <u>it is only in very exceptional circumstances</u> that it can conclude that a given trial has not been prejudiced by the restriction of an applicant's right of access to a lawyer (see Dimitar Mitev v. Bulgaria, no. 34779/08, 71, 8 March 2018)".*

28. Irrispettivament taqbilx mar-raġunament ta' dik il-Qorti internazzjonali, jibqa' l-fatt li l-ġurisprudenza kienet ċara meta ngħatat is-sentenza ta' Salduz f'Novembru 2008 fis-sens li n-nuqqas ta' assistenza ta' avukat waqt interrogazzjoni tal-pulizija kienet difett proċedurali. Dan għalkemm bis-sentenza <u>Ibrahim and Others v. the United Kingdom</u> tat-13 ta' Settembru 2016, il-Grand Chamber għamlet enfażi fuq l-'*overall fairness*' tal-proċeduri kriminali u fis-sentenza <u>Beuze v. Belgium</u> tad-9 ta' Novembru 2018 l-istess qorti kompliet tiċċara kif kellu jiġi applikat dak il-prinċipju.

29. Fl-aħħar mill-aħħar il-qrati domestiċi ma jistgħux jippermettu li f'proċeduri kriminali li għadhom pendenti jitħallew stqarrijiet li jkunu saru fl-assenza ta' avukat u li l-QEDB ilha tiddeskrivih bħala difett proċedurali bil-periklu manifest li dak il-fatt jikkontamina l-proċess kriminali kollu. Illum il-ġurnata hi l-istess Qorti Kriminali li qegħda taddotta din il-posizzjoni f'deċiżjonijiet preliminari li qegħdin jingħataw (hekk per eżempju **r-Repubblika ta' Malta v. Rosario Sultana** deċiżjoni tat-23 ta' Settembru 2020 u **r-Repubblika ta' Malta v. Rosario Militello** tat-3 ta' Diċembru 2019).

> 30. Kien id-dmir tal-Gvernijiet differenti matul is-snin li jaġġornaw ruħhom mas-sentenzi tal-Qorti Ewropea u ma jistennewx sal-2016 sabiex jintroduċu disposizzjoni fil-Kodiċi Kriminali li s-suspettat għandu jedd għall-assistenza ta' avukat waqt l-interrogazzjoni li ssir meta jkun fil-kustodja tal-pulizija. Emenda li saret sabiex tittrasponi d-disposizzjoni tad-Direttiva 2013/48/UE tal-Parlament Ewropew (ara Art. 355AT tal-Kodiċi Kriminali), li fost miżuri oħra assigurat id-dritt tas-suspettat għall-assistenza ta' avukat waqt l-interrogazzjoni mill-pulizija.
>
> Għal dawn il-motivi tiċħad l-appell, b'dan li tagħti direzzjoni lill-Qorti Kriminali sabiex fil-proċeduri kriminali *The Republic of Malta v. Izuchukwu Morgan Onourah* (att ta' akkuża numru 11/2015) ma tippermettix l-użu bħala prova tal-istqarrija li l-appellant kien ta waqt li kien fil-kustodja tal-pulizija."

Iżjed riċenti, fis-sentenza tal-Prim'Awla tal-Qorti Ċivili (sede Kostituzzjonali) tat-18 ta' Novembru 2021, fl-ismijiet **Ir-Repubblika ta' Malta vs Rosario Militello**, wara li l-Qorti Kriminali għamlet referenza lil dik il-Qorti sabiex jiġi deċiż jekk id-deċiżjoni tal-Qorti tal-Appell Kriminali (Superjuri) fl-ismijiet 'Ir-Repubblika ta' Malta vs Rosario Militello' mogħtija fis-27 ta' Jannar 2021, in kwantu ddeċidiet li l-istqarrija tal-akkużat magħmula mingħajr il-presenza tal-avukat, kwalunkwe dikjarazzjoni magħmula minnu fl-istadju tal-investigazzjoni mingħajr il-presenza tal-avukat u kwalunkwe referenza għall-kontenut tal-istqarrija u għal dak li seta' qal mingħajr il-presenza tal-avukat huma ammissibbli, tiksirx id-dritt tiegħu għal smiegħ xieraq, intqal hekk wara li dik il-Qorti rreferiet estensivament għal diversi sentenzi tal-Qorti Kostituzzjonali u tal-Qorti tal-Appell Kriminali dwar din il-materja:

> "Hekk elenkati s-sentenzi riċenti mogħtija mill-Qorti Kostituzzjonali kif ukoll mill-Qorti tal-Appell Kriminali, imiss li jiġi mistħarreġ jekk id-deċiżjoni tal-Qorti tal-Appell Kriminali (Superjuri) fl-ismijiet ir-Repubblika ta' Malta vs. Rosario Militello mogħtija fis-27 ta' Jannar 2021 tilledix il-jedd tiegħu għas-smigħ xieraq fid-dawl tas-sentenza tal-Qorti Kostituzzjonali fl-ismijiet **Morgan Onuorah vs. Avukat tal-Istat** mogħtija fl-istess ġurnata.
>
> Mill-istħarriġ li għamlet il-Qorti aktar qabel jirriżulta li fl-istess ġurnata il-Qorti Kostituzzjonali tat għadd ta' sentenzi fejn sabet li l-istqarrija kellha tiġi sfilzata in vista li kien hemm il-biża li l-użu tagħha twassal għal-leżjoni ta' smigħ xieraq. Jidher ukoll mill-elenku t'hawn fuq li fl-istess ġurnata il-Qorti tal-Appell Kriminali (sede Superjuri) tat għadd ta' sentenzi fejn ikkonkludiet li hija m'għandhiex is-setgħa li tordna l-isfilz tal-istqarrija stante li ġie meqjus fiċ-ċirkostanzi li l-istqarrija għandha valur probatorju.

Jidher minn dan l-elenku wkoll li kemm il-Qorti Kostituzzjonali kif ukoll il-Qorti tal-Appell (Kriminali) taw deċiżjonijiet diverġenti minn dawk mogħtija minnhom stess fil-passat. Għandu jiġi meqjus li d-diverġenzi fis-sentenzi jinħoloq minħabba żvilupp fl-interpretazzjoni tal-liġi kif ukoll in vista li s-sistema ġudizzjarju tagħna ma ssegwix il-prinċipju tal-preċident (*law of precedent*) u għalhekk tippermetti li jsir ċaqliq fl-interpretazzjonijiet li jingħataw.

Mill-istħarriġ li sar minn din il-Qorti hawn fuq jidher li hemm qbil li kull każ għandu jiġi analizzat fil-fattispeċi tiegħu u deċiżjoni mogħtija f'ċerti ċirkostanzi mhux neċessarjament hija deċiżjoni ġusta f'ċirkostanzi diversi.

Dan magħdud hemm fatturi komuni li f'kull każ jittieħdu in konsiderazzjoni meta jiġi mistħarreġ minn din il-Qorti kif ukoll mill-Qorti tal-Appell Kriminali jekk stqarrija għandhiex tiġi sfilzata jew le. L-ewwel prinċipju li jidher huwa komuni hija t-totalità tal-każ. Bit-totalità ma jfissirx li wieħed ma jistax iressaq l-ilment tiegħu qabel tiġi konkluża l-kawża meta jkun hemm il-possibilità li xi dritt ser jiġi leż u dan kif ġie spjegat aktar 'l fuq f'din is-sentenza taħt is-sezzjoni 'Ir-referenza u t-totalità tal-proċeduri ġudizzjarji'. Ifisser li għandu jiġi meqjus il-fatti kollha li l-Qorti għandha quddiemha u mhux ċirkostanza waħda weħidha.

Fattur ieħor komuni bejn is-sentenzi tal-Qorti Kostituzzjonali u tal-Qorti tal-Appell Kriminali huwa il-konsiderazzjoni dwar jekk il-mertu tal-proċeduri kriminali hux ser jiġi deċiż minn ġuri jew minn ġudikant. L-importanza ta' dan il-fattur ħareġ ferm ċar fis-sentenza tal-Qorti Kostituzzjonali fl-ismijiet **Morgan Onuorah vs. Avukat tal-Istat** (Rik Kost 176/2019) kif ukoll fis-sentenza tal-Qorti tal-Appell Kriminali fl-ismijiet **Repubblika ta' Malta vs. Kevin Gatt et** (Att t'Akkuża 5/2017).

It-tielet prinċipju li jidher li huwa pertinenti mis-sentenzi fuq ċitati huwa li wieħed m'għandux jinkrimina lilu nnifsu bl-istqarrija li tkun rilaxxata mhux fil-presenza t'avukat. Deher ferm ċar li meta ingħadu affarijiet fl-istqarrija li inkriminaw lill-persuna li rilaxxata, dik l-istqarrija tiġi sfilzata. Din il-Qorti tinnota wkoll li f'sentenza mogħtija mill-Qorti Kostituzzjonali fil-bidu ta' din is-sena marret oltre minn hekk u ordnat l-isfilz tal-istqarrija anke meta l-istess ma kinitx ta' preġudizzju għall-akkużat in vista li huwa kien irrispondha kollox 'ma nweġibx'.[13] Fil-każ in eżami il-Qorti tal-Appelli Kriminali (Superjuri) għamlet ukoll l-indaġini tagħha dwar il-fattispeċi tal-każ u dwar jekk l-istqarrija kellix fiha xi dikjarazzjoni inkriminanti. L-imsemmi Qorti ma qagħdetx biss fuq il-fatt li l-akkużat irrilaxxa l-istqarrija tiegħu mingħajr il-preżenza t'avukat:

[13] Hawnhekk il-Qorti rreferiet għall-każ fl-ismijiet **Clive Dimech vs Avukat Ġenerali** tas-27 ta' Jannar 2021.

> "**19**. Illi minn eżami li għamlet din il-Qorti tal-atti kumpilatorji jemerġi illi l-appellat qiegħed jiġi mixli li ttraffika d-droga f'żewġ okkażjonijiet separati. Jiġi interrogat u jammetti l-involviment tiegħu. Ma kienx persuna vulnerabbli (jew għall-inqas prova f'dan is-sens sa issa ma hemmx) u seta' jifhem in-natura tal-akkużi li kienu qed jiġu lilu addebitati b'interpretu tassistieh tul-interrogazzjoni. Il-Prosekuzzjoni mbagħad tressaq diversi xhieda kemm diretti kif ukoll ċirkostanzjali sabiex tissostanzja dawn l-akkużi ta' traffikar u pussess aggravat ta' droga, b'mod ewlieni x-xiehda ġuramentata ta' ċertu Aaron Sciortino li allegatament xtara id-droga minn għand l-appellat, liema xhud imbagħad iddepona viva voce quddiem il-qorti istruttorja fil-15 ta' Marzu 2016. Mhux biss iżda l-appellat jiġi interċettat mill-pulizija wara li dawn jibdew jagħmlu l-għassa fuqu u josservaw il-movimenti tiegħu. Mill-pussess ta' l-appellat inoltre ġew elevati ammont ta' flus kontanti, diversi telefowns ċellulari u apparat elettroniku ieħor li kollha ġew eżaminati mill-esperti tal-Qorti Dr. Martin Bajada u Dr. Stephen Farrugia Sacco. Dan ifisser allura illi l-istqarrija ta'l-appellat mhijiex l-uniku prova li l-prosekuzzjoni bi ħsiebha tressaq biex tissostanzja l-akkużi miġjuba kontra l-appellat."

Din il-Qorti tinnota li nonostante li l-Qorti tal-Appelli Kriminali osservat li Militello ġie interrogat u ammetta l-involviment tiegħu fl-istess stqarrija, dik il-Qorti ikkonkludiet li l-istqarrija ma kellhiex tiġi estromessa mill-atti stante li t-talba għal sfilz kienet ibbażata fuq allegat ksur tad-dritt għal smigħ xieraq u mhux xi artikolu tad-dritt penali li jirregola l-evidenza.

Il-Qorti tal-Appell Kriminali ma qagħdetx lura milli tordna l-isfilz ta' stqarrijiet meta sabet li fihom hemm dikjarazzjonijiet inkriminanti. L-aktar waħda riċenti li din il-Qorti ltaqgħat magħha kienet dik fl-ismijiet **Repubblika ta' Malta vs. Kevin Gatt et** (Att t'Akkuża 5/2017) mogħtija fis-27 t'Ottubru 2021 suċitata, iżda għal kull benefiċċju ser terġa tiġi riprodotta hawn ukoll:

> "din il-prova li ittieħdet meta l-appellant ma kellux il-jedd li jiddefendi ruħu hija prova determinanti tant illi, bil-mod kif l-appellant wieġeb għal mistqosijiet li sarulu huwa seta' inkrimina ruħu irrevokabbilment u dan bi preġudizzju serju għar-retta amministrazzjoni tal-ġustizzja. Dan ifisser illi għalkemm għad irid jiġi iċċelebrat il-ġuri, madanakollu huwa bil-wisq evidenti f'dan l-istadju tal-proċeduri, meta il-Qorti hija mogħnija bil-provi kkumpilati, illi l-prova li l-Prosekuzzjoni qed tfittex li tagħmel, kemm permezz tad-dikjarazzjonijiet verbali magħmula mill-appellant, kif ukoll dawk magħmula fl-istqarrija rilaxxata minnu lil pulizija, tista' tkun vvizzjata minħabba il-fatt illi l-appellant ma setax jiddefendi ruħu kif xieraq u għalhekk din il-prova għandha tiġi

> imwarrba. F'dan il-każ, il-Qorti hija tal-fehma illi n-nuqqasijiet minnha ravviżati ma jistgħu bl-ebda mod jiġu sanati għaliex l-Imħallef togat neċessarjament irid iwissi lil ġurati fl-indirizz finali tiegħu b'dawn l-imsemmija nuqqasijiet, li x'aktarx ser jivvizjaw l-istqarrija u dikjarazzjonijiet magħmula mill-appellant miksuba mingħajr ma kellu ebda difiża, sabiex b'hekk ikun ferm riskjuż li huma jistrieħu fuqha meta jiġu biex jagħmlu il-ġudizzju aħħari tagħhom. Dan minħabba l-fatt li meta din il-Qorti twieżen il-valur probatorju ta' din l-istqarrija meta komparat mal-pregudizzju irrimedjabbli li ser ibati l-appellant f'kaz l-istess tiġi ammess, huwa indubitat illi il-preġudizzju rekat jiżboq il-valur probatorju tagħha. Il-Qorti għalhekk qed titbiegħed mill-fehma milħuqa mill-Qorti Kriminali f'dan ir-rigward."
>
> Il-Qorti Kostituzzjonali riċentement wkoll adottat l-istess linja ta' ħsieb, fosthom insibu s-sentenza li l-applikant jagħmel referenza għaliha fir-rikors għar-referenza preliminari, dik fl-ismijiet **Morgan Onuorah vs. Avukat tal-Istat** (Rik Kost 176/2019)."

Hawnhekk il-Qorti mbagħad għaddiet sabiex tiċċita minn din is-sentenza li għaliha diġa` saret referenza iżjed 'il fuq. Il-Prim'Awla tal-Qorti Ċivili (sede Kostituzzjonali) kompliet hekk:

> "Din hija l-linja ta' ħsieb li l-Qorti Kostituzzjonali kienet qiegħda tadotta fil-perjodu meta l-Qorti tal-Appell Kriminali għaddiet sabiex tat is-sentenza tagħha u dan huwa muri mhux biss minn din is-sentenza iżda minn għadd ta' sentenzi oħra. Il-fatt waħdu li l-interrogazzjoni ma saritx fil-presenza ta' avukat m'huwiex biżżejjed sabiex jagħti lok għall-ksur tad-dritt fundamentali ta' smigħ xieraq jew sabiex jitqies li dik l-istqarrija m'għandhiex valur probatorju. Hija l-istqarrija li fiha ammissjoni għal uħud jew għar-reati kollha li m'għandhiex ikollha valur probatorju jew li l-użu tagħha jista' jwassal għal ksur tal-jedd fundamentali.
>
> **Artikolu 39 tal-Kostituzzjoni ta' Malta** jagħmilha ċara li l-jedd ta' smigħ xieraq fil-qafas ta' proċeduri kriminali jiddependi minn akkuża li tkun qiegħda tinstema' minn qorti indipendenti u imparzjali mwaqqfa b'liġi. Dan l-artikolu ġie mfisser mill-qrati tagħna bħala li japplika biss fejn ikun inbeda proċediment quddiem qorti li, fl-għeluq ta' dak il-proċediment, tista' tasal biex tagħti deċiżjoni li tiddetermina l-ħtija jew in-nuqqas ta' ħtija tal-persuna akkużata.
>
> Fid-dawl taċ-ċirkostanzi li fuqhom ir-rikorrent jibni l-każ tiegħu tal-lum, għandu joħroġ ċar li dawn jirreferu għal qagħda li kienet teżisti qabel ma r-rikorrent kien imqar tressaq quddiem qorti biex iwieġeb għal akkuża magħmula kontrih. F'każ bħal dak, id-dispożizzjonijiet tal-Artikolu 39 tal-Kostituzzjoni ma jkunux għadhom applikabbli. Madankollu, in linea ma'

dak li ngħad mill-Qorti Kostituzzjonali fis-sentenza **Malcolm Said vs. Avukat Ġenerali et** (Rik Kost 74/2014) fl-24 ta' Ġunju 2016 ma jfissirx li dak li jkun sar qabel ma r-rikorrent ikun ġie akkużat ma jistax jolqot, bi preġudizzju għalih, dak li jiġri wara li jiġi akkużat. Għalhekk jekk it-teħid tal-istqarrija jkun sar bi ksur tad-drittijiet tar-rikorrent, il-vjolazzjoni ma sseħħx daqstant bil-fatt li tkun ittieħdet l-istqarrija meta l-attur kien għadu qed jiġi investigat, iżda bil-fatt li fil-kors tal-proċediment fejn ikun ġie akkużat isir użu mill-istqarrija kontra l-akkużat.

Min-naħa l-oħra ai termini ta' l-Artikolu 6 tal-Konvenzjoni jista' jsir stħarriġ ta' ksur ta' jedd għal smigħ xieraq sa minn qabel mal-każ jitressaq għal smigħ quddiem qorti, jekk kemm-il darba jintwera li l-proċediment x'aktarx ikun serjament kompromess b'xi nuqqas ta' tħaris fi stadju bikri ta' xi wieħed mid-dispożizzjonijiet ta' dak l-artikolu. Illum il-ġurnata ma għad fadal l-ebda dubju li, għall-finijiet tal-Artikolu 6 (3) tal-Konvenzjoni, il-jedd li wieħed ikun mgħejjun minn avukat magħżul minnu nnifsu jew imqabbad għalih b'xejn meta ma jkollux minn fejn iħallas avukat, jibda jgħodd sa minn qabel is-smigħ proprju tal-każ kriminali, u ċioe japplika minn meta l-persuna tkun għadha miżmuma b'suspett ta' twettiq ta' reat jew waqt l-istħarriġ tal-istess reat u qabel ma jkunu nħarġu akkużi speċifiċi kontra tagħha, diment li ma jkunx hemm raġunijiet tajbin li żżomm lill-akkużat milli jikkonsulta ma' avukat. Taħt din il-kappa ġeneralment jaqgħu sitwazzjonijiet ta' emerġenza. Hija l-awtorità pubblika li trid turi li kien hemm raġuni tajba biex iċċaħħad lil persuna milli tkun mgħejjuna minn avukat u kif ukoll li dik il-persuna tassew u mingħajr theddid irrinunzjat għal dak il-jedd.

Fil-każ odjern ma jirriżultax li kien hemm xi raġunijiet hekk serji u partikolari (li l-QEDB tiġborhom taħt il-kliem '*compelling reasons*') li jċaħħdu lir-rikorrent milli jkun assistiet minn avukat waqt li kien qed jagħti l-istqarrija. Ir-raġuni waħdanija li dan ma sarx jirriżulta li kienet li, dak iż-żmien, il-liġi ma kinitx tħalli li persuna fil-qagħda tar-rikorrent setgħet titlob dik l-għajnuna. Però kif spjegat taħt il-ġurisprudenza kwotata aktar 'l fuq, m'għadux il-każ li jista' jingħad li l-fatt waħda li l-liġi ma kinitx tippermetti l-assistenza t'avukat, iwassal sabiex awtomatikament jinstab li hemm ksur tal-jedd kif imħares taħt l-Artikolu 6 tal-Konvenzjoni. Taħt dan l-artikolu, il-QEDB fil-każ Beuze v. Belgium għamlet lista ta' fatturi li għandhom jiġu meqjusa. Dawn il-fatturi, fil-każ in eżami diġà ġew meqjusa mill-Qorti tal-Appell Kriminali fis-sentenza tagħha tas-27 ta' Jannar 2021.

Minn dak l-eżerċizzju li għamlet il-Qorti tal-Appell Kriminali intwera li għalkemm huwa minnu li l-istqarrija ngħatat b'mod volontarju mill-akkużat, f'dik l-istqarrija Militello ammetta għar-reati li huwa tressaq fuqhom quddiem il-Qorti, apparti l-fatt ukoll li l-mertu tal-proċeduri kriminali ser jiġi deċiż minn ġurati.

> Il-Qorti ser tadotta il-linja meħuda mill-Qorti Kostituzzjonali fis-sentenza tagħha fl-ismijiet **Morgan Onuorah vs. Avukat tal-Istat** (Rik Kost 176/2019) fejn ordnat l-isfilz tal-istqarrija mill-proċess kriminali wara li ħadet kont tal-fatt li "huma l-ġurati li jagħmlu l-apprezzament tal-provi u l-verdett ma jkunx fih motivazzjoni. Għalhekk jeżisti l-periklu ċar li l-ġurati jibbażaw id-deċiżjoni tagħhom fuq dik il-prova" u li "l-użu ta' dik l-istqarrija fil-proċeduri kriminali, li fiha l-attur ammetta għal uħud mir-reati li akkużat biha, taf twassal sabiex iseħħ dak il-ksur tal-jedd fundamentali."
>
> In vista ta' dan l-insenjament din il-Qorti tikkonkludi li s-sentenza tal-Qorti tal-Appell Kriminali, taf twassal sabiex iseħħ il-ksur tal-jedd fundamentali tar-rikorrent sanċit taħt l-Artikolu 39 tal-Kostituzzjoni u tal-Artikolu 6 tal-Konvenzjoni meta ordnat li l-istqarrija tibqa fil-proċess hekk meta ġie meqjus mill-Qorti Kostituzzjonali li m'għandux jitħalla jsir użu minn stqarrija li tista' tikkawża preġudizzju irrimedjabbli. Din il-Qorti tikkonkludi għalhekk li hemm periklu ċar li l-ġurati jagħmlu użu u jibbażaw id-deċiżjoni tagħhom fuq l-ammissjoni li hemm fl-istqarrija mogħtija mill-akkużat meta ma kienx assistit minn avukat."

Fil-każ odjern huwa evidenti illi n-nuqqas li l-imputata tingħata l-jedd li tottjeni parir legali waqt l-interrogatorju tiegħu, ma kienx nuqqas li ma sarraf fl-ebda preġudizzju għaliha, stante li hija għamel dikjarazzjonijiet inkriminanti u fir-rigward ta' imputazzjonijiet partikolari, l-istqarrija tikkostitwixxi l-unika prova li bis-saħħa tagħha tista' tinstab ħtija fl-istess imputata. Il-Qorti għalhekk jidhrilha illi fiċ-ċirkostanzi, ikun iżjed għaqli li timxi fuq il-passi li mxiet fuqhom il-Qorti Kostituzzjonali u l-Prim'Awla tal-Qorti Ċivili (sede Kostituzzjonali) fis-sentenzi fuq ċitati, u tiskarta l-kontenut tal-istqarrija meħuda lill-imputata mingħajr il-jedd għall-assistenza legali waqt l-interrogatorju tagħha, bħala nieqsa minn valur probatorju, u dan sabiex ma jkun hemm l-ebda riskju ta' ksur tad-drittijiet tal-istess imputata. Dan naturalment japplika wkoll għal kwalunkwe dikjarazzjoni li għamlet l-imputata qabel irrilaxxjat l-istess stqarrija bil-miktub u konsegwentement għal dawk il-partijiet tax-xhieda tal-uffiċjali tal-pulizija li jirreferu għal tali dikjarazzjonijiet.

Ikkunsidrat ukoll:

Mill-atti proċesswali jirriżulta illi nhar l-24 ta' Settembru 2013, il-pulizija nnutaw lill-imputata u lil ċertu Graziella Bajada ġewwa l-Marina, l-Imsida u waqqfuhom sabiex jagħmlulhom tfittxija. Fil-pussess tal-imputata ma nstab xejn, filwaqt illi fil-pussess ta' Bajada nstab *pouch* li kien jikkontjeni oġġetti relatati mal-użu tad-droga eroina, kif ukoll biċċa raża tal-*cannabis*. Tajjeb jingħad illi la l-*pouch* u lanqas ir-raża tal-*cannabis* ma ġew esebiti f'dawn il-proċeduri, iżda fix-xhieda

tagħha Bajada tgħid illi hija kienet tuża l-*pouch* għaliex kellha l-vizzju tad-droga eroina u tammetti wkoll illi fil-pussess tagħha kellha l-*cannabis.* Mix-xhieda tal-*ex* Spettur Pierre Grech jirriżulta illi Bajada allegat illi l-*pouch* u r-raża li nstabu fil-pussess tagħha kienet tathomlha l-imputata. Biss ai termini tal-Artikolu 661 tal-Kodiċi Kriminali, konfessjoni ma tagħmilx prova ħlief kontra min jagħmilha u mhix ta' preġudizzju għal ebda persuna oħra. Għalhekk jeħtieġ illi l-Qorti tqis dak li xehdet Bajada fil-proċeduri odjerni u dan fid-dawl ta' dak li jipprovdi l-Artikolu 30A, li jagħmel eċċezzjoni għal dak li jiddisponi l-Artikolu 661 appena ċitat.

Irid jingħad fir-rigward tax-xhieda ta' Bajada, illi l-Qorti mhijiex għal kollox konvinta minn din ix-xhieda, għaliex filwaqt illi Bajada tipprova tiġġustifika dak li qalet fl-istqarrija tagħha bħala frott ta' biżgħa u pressjoni eċċessiva da parti tal-uffiċjal investigatur, fl-istess waqt f'ħin ieħor iżżid tgħid illi dak li qalet fl-istqarrija tagħha kien il-verita`, għalkemm f'mumenti minnhom tgħid ukoll illi nsiet dak li kienet qalet, b'tali mod illi fil-fatt huwa evidenti għal din il-Qorti mill-intier tax-xhieda tagħha illi x-xhud kienet qegħda tipprova taġevola lill-imputata u illi ma qalitx il-verita` kollha. Madankollu jekk wieħed jagħsar din ix-xhieda ta' Bajada, dak li jirriżulta huwa illi hija tgħid illi l-*pouch* kien tagħha, iżda illi ġieli kienu jagħmlu użu minnu kemm hi, kif ukoll l-imputata u illi r-raża li nstabet kienet tagħha wkoll. Tgħid ukoll illi hija kellha l-vizzju tal-eroina, u illi meta kienet tixtri d-droga, ġieli tat mid-droga tagħha lill-istess imputata. Minkejja li fl-istess *pouch* instabet ukoll ir-raża tal-*cannabis,* hawnhekk il-Qorti qed tifhem illi x-xhud kienet qed titkellem ukoll dwar id-droga eroina, fl-ewwel lok għaliex meta kienet qed tixhed dwar dan, ix-xhud kienet qed titkellem proprju dwar il-fatt illi hija kellha l-vizzju tad-droga eroina u illi kienet iġġorr dan il-*pouch* magħha għaliex kienet tagħmel użu minn din id-droga u għaliex fit-tieni lok, il-*pouch* kien jikkontjeni proprju oġġetti relatati mal-użu tad-droga eroina bħal *citric acid*, mgħaref u siringi, apparti r-raża tal-*cannabis*. Bajada tgħid ukoll illi dakinhar m'għamlux użu minn dan il-*pouch* u mill-provi prodotti, ma jirriżultax illi nstabet xi droga eroina fih. Fil-fehma tal-Qorti dan ifisser illi anke l-imputata odjerna kienet tagħmel użu mill-eroina. Madankollu, Bajada ma tispeċifikax meta sar użu mill-eroina da parti tal-imputata u lanqas il-Prosekuzzjoni ma għamlitilha domandi f'dan ir-rigward. Għalhekk minkejja illi r-raba' imputazzjoni tirreferi mhux biss għall-24 ta' Settembru 2013, iżda wkoll għax-xhur ta' qabel din id-data, u la darba skartata l-istqarrija tal-imputata għar-raġunijiet fuq indikati, il-Qorti ma tqisx illi tista' tasal għall-konklużjoni, fil-grad rikjest mil-liġi, illi l-imputata kienet fil-pussess tad-droga eroina fil-perjodu speċifikat fiċ-ċitazzjoni. Il-Qorti tkun biss qed tassumi jekk tikkonkludi illi l-imputata għamlet użu mill-eroina u kwindi kienet fil-pussess ta' din id-droga fiż-żmien li għalih tirreferi din l-imputazzjoni.

Għaldaqstant, il-Qorti ma tqisx illi r-raba’ imputazzjoni ġiet sodisfaċentement ippruvata.

Fir-rigward tal-ewwel imputazzjoni, li tikkontempla r-reat ta’ traffikar tar-raża tal-*cannabis*, jidher mill-atti proċesswali u speċifikatament mix-xhieda tal-*ex* Spettur Pierre Grech, illi din l-imputazzjoni ġiet addebitata lill-imputata fid-dawl ta’ dak li stqarret Graziella Bajada. Biss kif ingħad dak li setgħet qalet Bajada f’dak l-istadju ma jikkostitwixxix prova fil-konfront tal-imputata odjerna. Fix-xhieda tagħha f’dawn il-proċeduri, Bajada tgħid illi r-raża misjuba fil-pussess tagħha kienet tagħha u la qalet u lanqas ma ġiet mistoqsija dwar kif u minn fejn akkwistat din ir-raża. Għaldaqstant, tenut kont ukoll illi din ir-raża nstabet proprju fil-pussess tagħha, ma jirriżultax illi din kienet ġiet mgħoddija lilha mill-istess imputata jew illi l-imputata kellha x’taqsam ma’ din ir-raża. Dan ifisser illi l-ewwel imputazzjoni ma tirriżultax ippruvata. Hawn irid jingħad ukoll illi anke li kieku l-Qorti kellha tinterpreta dak li qalet Bajada dwar l-użu tal-*pouch* minnhom it-tnejn, bħala li anke l-imputata kienet tagħmel użu mir-raża, la darba nstabet ukoll ir-raża tal-*cannabis* fl-istess *pouch*, jibqa’ l-fatt illi bħal fil-każ tal-eroina, ma tirriżultax prova dwar meta l-imputata setgħet għamlet użu mir-raża tal-*cannabis*. Daqstant ieħor għalhekk ma tirriżultax ippruvata t-tieni imputazzjoni, u dan in kwantu wkoll ġiet skartata l-istqarrija tal-imputata.

Għaldaqstant, kemm l-ewwel, kif ukoll it-tieni imputazzjonijiet ma jirriżultawx ippruvati.

Jibqa’ biss illi l-Qorti tikkunsidra t-tielet imputazzjoni. Issa f’dan ir-rigward jirriżulta illi l-pulizija għamlet tfittxija ġewwa r-residenza tal-imputata u hemmhekk f’kamra tas-sodda, instabu żewġ *crushers* u xi *roaches*. Proprjament irid jingħad ukoll illi filwaqt illi numru ta’ pulizija nvoluti f’din it-tfittxija xehdu illi ma sabu xejn la fil-pussess tal-imputata u lanqas fir-residenza tagħha in konnessjoni mad-droga, kienet biss PS 306 Claire Borg illi xehdet illi flimkien mal-kollegi tagħha, hija marret ġewwa r-residenza tal-imputata fil-Fgura, fil-presenza tal-istess imputata, u hemmhekk instabu l-oġġetti msemmija. Minkejja dan il-kunflitt fil-provi, il-Qorti m’għandhiex għalfejn tiddubita mix-xhieda ta’ PS 306, anke fid-dawl tax-xhieda tal-*ex* Spettur Pierre Grech, illi kien proprju dan li nstab fir-residenza tal-istess imputata. Madankollu għalkemm l-istess PS 306 tgħid illi dawn l-oġġetti nstabu fil-kamra tas-sodda tal-imputata, u illi kienet proprju l-istess imputata li ndikatilhom li dik kienet il-kamra tas-sodda tagħha, skartati d-dikjarazzjonijiet kollha tal-istess imputata għar-raġunijiet fuq indikati, lanqas ma jibqa’ prova illi l-oġġetti in kwistjoni nstabu proprju fil-kamra tas-sodda tagħha u mhux ta’ ħaddieħor. Fil-fatt PS 306 tgħid illi ma tafx jekk kienx hemm membri oħra tal-familja fl-istess residenza, li jfisser illi r-residenza setgħet kienet qed tintuża mhux biss mill-imputata, iżda minn persuni oħrajn. Irid jingħad ukoll illi fi kwalunkwe każ, anke li kieku l-Qorti kellha tqis għall-grazzja

tal-argument biss, dak li nstab fir-residenza tal-imputata bħala li kien fil-pussess tagħha, mir-relazzjoni tal-espert ix-Xjenzat Godwin Sammut, jirriżulta biss illi minn *swabs* meħuda mill-*crushers*, instabet is-sustanza *Tetrahydrocannabinol*. Huwa evidenti wkoll mill-istess relazzjoni, illi ma nstabet l-ebda pjanta tal-*cannabis* f'dawn il-*crushers,* iżda biss traċċi tali, jekk wieħed jista' jsejħilhom hekk, illi l-*iswabs* meħuda mill-*crushers* taw riżultat pożittiv. Tant hu hekk illi fir-relazzjoni tiegħu, l-espert lanqas ma jindika piż, iżda fit-tabella f'paġna 3, ħdejn il-*crushers* jindika biss "Pożittiv – THC". Dan iffiser illi f'xi żmien l-imputata kienet fil-pussess tal-*cannabis*, iżda dwar meta dan seta' kien xorta waħda ma tirriżulta l-ebda prova. Dan oltre l-fatt illi llum bis-saħħa tal-Artikolu 4A tal-Kap. 537 tal-Liġijiet ta' Malta, tali fatt – la darba lanqas hemm prova ta' xi piż – lanqas ma jikkostitwixxi reat.

Hawnhekk irid jingħad ukoll illi għalkemm l-Ispettur Jonathan Cassar esebixxa żewġ *crushers*, erba' żerriegħa u ammont ta' *filters* (Dok JC 2), l-espert lanqas jindika dawn iż-żerriegħa fir-relazzjoni tiegħu u għalhekk lanqas ma jidher illi analizzahom. Fi kwalunkwe każ, illum iż-żerriegħa m'għadhiex inkluża fid-definizzjoni tal-kelma *cannabis* u dan ai termini tal-Artikolu 2 tal-Kap. 101 tal-Liġijiet ta' Malta.

Għaldaqstant, il-Qorti tqis illi <u>t-tielet imputazzjoni</u> lanqas ma tirriżulta ippruvata.

Konklużjoni

Għal dawn il-motivi, il-Qorti qed issib lill-imputata **Summer Susannah Camilleri** mhux ħatja tal-imputazzjonijiet miġjuba kontra tagħha u qed tilliberaha minnhom.

Għaldaqstant mhijiex tordna lill-istess imputata sabiex tħalles l-ispejjeż konnessi mal-ħatra tal-espert ix-Xjenzat Godwin Sammut.

Tordna d-distruzzjoni ta' Dok JC 2, hekk kif din is-sentenza tgħaddi in ġudikat u dan taħt il-ħarsien tar-Reġistratur li għandu jirrediġi proċess verbal li jiddokumenta l-proċedura tad-distruzzjoni, liema dokument għandu jiġi nserit fl-atti ta' din il-kawża mhux aktar tard minn ħmistax-il jum minn tali distruzzjoni.

Natasha Galea Sciberras
Maġistrat